

U o v o m b r o j u m o ž e t e p r o č i t a t i :

- ◆ Slučaj Erotel: SFOR gasi Erotel?
- ◆ Nezavisna komisija za medije (IMC): Dometi kodeksa za uređivanje rtv programa
- ◆ Monitoring: Od detaljisanja do ignorancije
- ◆ Etika i kultura komuniciranja (6): Novinarska etika – evropska iskustva
- ◆ Internet i novinarstvo (5): Pretraživanje obavijesti kako do potrebne informacije
- ◆ Oko monitora
- ◆ Vijesti

Novosti o medijima

◆ Novinarstvo i demokratija

◆ Mediji u tranziciji

Svake druge sedmice
priprema agencija SAFAX,
Sarajevo

<http://www.mp-institut.com/>

Broj 46, Serija I

Sarajevo, 29. novembar 1999.

S l u č a j E r o t e l

SFOR gasi Erotel?

Nezavisna komisija za medije (IMC) 23. novembra je javno objelodanila da je zatražila pomoć SFOR-a za primjenu naredbe tv kući Erotel da obustavi emitovanje. Ova vijest je mnoge podsjetila na događaje od prije tri godine kada su trupe SFOR-a zauzele predajnike Srpske televizije zbog emitovanja uvredljivih poruka protiv međunarodne zajednice prisutne u BiH.

Međutim, razlozi zašto je IMC pozvao u pomoć SFOR su druge prirode. 31. oktobra, Nezavisna komisija za medije ponudila je Erotelu privremenu dozvolu za rad kojom je ova kuća ovlaštena za korištenje 11 predajnika, koji su obezbjeđivali zonu pokrivanja Erotela. Ostatak predajnika, kao i frekvencije na kojima emituje, Erotel je bio dužan da preda na korištenje Federalnoj televiziji. Erotel nije prihvatio ovu odluku, tako da je i odbio dozvolu. Zbog toga je IMC 15. novembra izdala naredbu ovoj tv kući da odmah prestane sa radom. Erotel je ignorisao odluku i nastavio sa emitovanjem. S obzirom da je IMC ovlašćen za izdavanje dozvola za rad, odnosno dodjelu i regulisanje frekvencija u BiH, emitovanje Erotela je postalo nelegalno. Kako saznajemo u IMC-u, ova komisija je u više navrata pokušavala da “komunicira” sa Erotelom, ali je često odnos bio ignorantski. Kao krajnje rješenje u cilju zaštite zakonitosti u ovoj oblasti i zadržavanja autoriteta IMC-a, zatražena je pomoć međunarodnih trupa zaduženih za sprovođenje mira u BiH. Praktično, to znači da SFOR, kao jedina međunarodna snaga u BiH koja efektivno posjeduje silu, treba da onemogući Erotel da dalje radi. Najviši predstavnici SFOR-a su se nakon primitka zahtjeva djelimično ogradili saopštivši da po mirovnom sporazumu jedino Visoki predstavnik (OHR) može naložiti upotrebu međunarodnih trupa. No, ubrzo je stigla podrška i iz OHR-a. Kako smo saznali od portparola IMC-a Zinaide Babović, Visoki predstavnik je dao odobrenje za djelovanje tako da je sada sve

u rukama Erotela i SFOR-a. "Naše stanovište je potpuno jasno. Erotel mora ispoštovati sve zahtjeve IMC-a. Oko toga nema daljnjih pregovora. Čak i ako bi sada prihvatili dozvolu za rad koju su ranije odbijali, oni bi morali ispoštovati ovu našu zadnju odluku, dakle prestati sa emitovanjem"- rekla je Babović.

Erotel je isti dan kada je IMC saopštio da je zatražio intervenciju SFOR-a, izdao saopštenje u kojem se kaže da prihvaća dozvolu za emitovanje na samo jednoj frekvenciji, ali pod uslovom da se ovoj tv kući dozvoli da signalom pokrije sve teritorije u BiH gdje živi hrvatsko stanovništvo. Međutim, u IMC-u saznajemo da ovakav stav nije prosljeđen IMC-u od strane Erotela i da je riječ samo o neformalnom saopštenju za medije. "Čak i da smo dobili ovakvo saopštenje, to ne bi promijenilo naše stanovište koje je jasno – prvo se svi naši zahtjevi moraju ispoštovati, pa tek onda eventualni pregovori"- rekla nam je portparol IMC-a.

Iako i IMC i OHR u svojim izjavama ističu da Erotel momentalno mora ispoštovati odluke, u Mostaru traju pregovori između delegacije hrvatskih političara i urednika Erotela sa jedne strane, i predstavnika OHR-a s druge, o mirnom rješenju problema. Šef OHR-ove delagacije Sajmon Hejzlok je u izjavi za novinare rekao da su pozicije udaljene ali da se, ipak, nada zadovoljavajućem rješenju. Sličnog mišljenja je i Zoran Tomić, portparol vladajuće hrvatske stranke HDZ: "Postoje poteškoće, ali i šanse za mirno rješenje problema", rekao je u pauzi jedne sesije pregovora.

U uredništvu Erotela smatraju da je ovakav potez IMC-a nezakonit i antihrvatski. Erotel sebe smatra tv mrežom bh Hrvata te da je potpuno legalno da egzistira jedna takva tv stanica koja bi profesionalno informirala svoje gledateljstvo, ali i imala akcenat na hrvatskim zbivanjima u BiH, koja su, po mišljenju većine hrvatskih političara i novinara, na medijima sa bošnjačkom većinom zanemarena. Još ranije je Ured Visokog predstavnika u BiH (OHR) uvažio hrvatske primjedbe. Zauzet je stav da se RTV BiH mora transformisati većim dijelom u Federalnu televiziju, koja bi istinski zastupala interese i Bošnjaka i Hrvata u Federaciji BiH, a manjim dijelom u Javni servis za cijelu BiH. U toku je proces sprovođenja ove odluke. Međutim, njega usporavaju politička neslaganja i opstrukcije sa obje strane. Suština problema i u stvaranju jednog zajedničkog medija je politička. Hrvati žele što veću samostalnost u kreiranju programa, dok Bošnjaci insistiraju upravo suprotno, tražeći jedinstven medijski prostor. Hrvatski političari smatraju da je ovakvo insistiranje motivisano željom Bošnjaka za dominacijom, a bošnjački, da je riječ o još jednom vidu hrvatskog separatizma. No, od ovih političkih razmimoilaženja mnogo je važniji problem direktnog prenošenja programa državne



Novosti o medijima- na jednom mjestu o aktuelnim medijskim događanjima u Bosni i Hercegovini
Izlazi svakog drugog ponedjeljka na engleskom i bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku. Tekstovi domaćih autora objavljuju se na jeziku kojim se autor služi.

Izdaje: **Media plan** i novinska agencija **Safax**
Urednik: Zoran Udovičić

Redakcija u Sarajevu:
Patriotske lige 30/III, Sarajevo;
Tel/fax:+387 71 213 078, 206 542
E-mail: safax-mp@bih.net.ba

Kancelarija u Banja Luci – SOS – otvoreni telefon za novinare:
Grčka 4, Banja Luka
Tel/fax: 078 (058) 213 442

<http://www.mp-institut.com/>

**PREŠTAMPAVANJE DOZVOLJENO
UZ NAZNAKU AGENCIJE I AUTORA**

Zahvaljujući donaciji Fonda Otvoreno društvo Soros Sarajevo i Westminster Foundation for Democracy London domaćim medijima servis se dostavlja besplatno

Hrvatske televizije (HRT) preko predajnika Erotela. Stav OHR-a je da se prenošenje programa jedne države na zemaljskoj mreži u drugoj državi, mora riješiti specijalnim sporazumom. Takođe smetnju slobodnom prenošenju programa predstavlja i kršenje autorskih prava, jer programi HRT-a sadrže brojne filmske i sportske programe koji su otkupljeni samo za hrvatsku, a plasiraju se i u BiH.

Kada i na koji način će SFOR djelovati u trenutku pisanja teksta teško je naslutiti. Međutim, politička osjetljivost problema je izuzetno velika. Gašenje Erotela bi značilo da Hrvati ostaju bez svoje nacionalne tv mreže. Federalna televizija, koja treba da bude istinski i hrvatska, kako sada stvari stoje, još nije formirana, a njen eksperimentalni program na 2. kanalu emituje samo fudbalske utakmice i filmove. Jasno je, bez obzira da li će doći do akcije SFOR-a ili ne, da slijedi period aktivnih (i mučnih) pregovora između dvije političke garniture u Federaciji kao i međunarodne zajednice i, na posljertku, novinara, kojima će na kraju preostati da naprave kvalitetan program koji će ljudi htjeti da gledaju i za njega plaćaju pretplatu. Jer, riječ je o isključivo političkom pitanju koje ima samo medijski plašt.

(R.U.)

Nezavisna komisija za medije (IMC)

Dometi kodeksa za uređivanje rtv programa

Nedavno je dijelu javnosti predstavljena iscrpna procjena odluka Nezavisne komisije za medije (IMC), koje su neposredno vezane uz implementaciju Kodeksa za uređivanje rtv programa u BiH. Ovaj materijal obuhvata period od augusta prošle do oktobra ove godine.

Da podsjetimo, primaran zadatak IMC jeste podrška razvoju slobodnih, profesionalnih, pluralističkih i održivih medija, što podrazumijeva afirmaciju prava na slobodno izražavanje i prava javnosti da bude informisana. Ovi principi, koji su u skladu sa najvišim svjetskim profesionalnim medijskim standardima, često su zasjenjeni nužnom regulatornom funkcijom IMC, prvenstveno u sferi izdavanja licenci i regulacije frekvencijskog spektra.

Nužno je takođe podsjetiti da regulatorne agencije iz oblasti radio-difuzije postoje svugdje u svijetu, pa tako i u BiH. Specifičan pečat statusu i poziciji IMC utisnut je zbog specifičnog državno-pravnog statusa Post-Dejtonske BiH.

Uporišno mjesto u složenom i odgovornom radu IMC predstavlja Kodeks o uređivanju radio i TV programa, koji je na snazi od 1. avgusta prošle godine, a dopunjen 9. juna i 8. septembra ove godine, i to u dva segmenta: (1) obaveznog čuvanja rtv materijala (rok sa mjesec dana smanjen na 14), te (2) o zabrani političkog oglašavanja za javne rtv stanice.

U proteklom periodu Kodeks se pokazao kao efikasan mehanizam u izgradnji stabilne medijske klime i ambijenta uopšte, naročito na planu osujećenja i onemogućavanja zapaljivog i huškaškog jezika na programima bh. rtv stanica. Naravno, niko nije gajio iluziju da ce sve ići glatko i bez problema.

U proteklom periodu Odjel za monitoring i žalbe IMC zvanično je razmotrio 224 žalbe, od čega je 104 pokrenuto na tzv. *Ex Officio* način. 80 žalbi su uputile rtv stanice, 18 međunarodne organizacije, dok je 14 prispjelo po drugom osnovu, uključujući političke partije i vladine urede.

Od 224 primljene i razmotrene žalbe, prvostepena instanca, Odjel za monitoring i žalbe, 107 je prosljedio drugim odjeljenjima. Ove žalbe su se pretežno odnosile na frekvencijske smetnje, te na pitanja izdavanja dozvola. U 68 predmeta, Odjel za monitoring i žalbe je zaključio kako je daljnje djelovanje nepotrebno, jer je konstatovano kako nije došlo do kršenja

Kodeksa za uređivanje rtv programa, ili podnosilac žalbe nije obezbijedio dovoljno valjanih dokaza koji bi žalbu učinili osnovanom. Do trenutka prezentacije ovog materijala (sredina novembra), devet žalbi ostaje na razmatranju. Preostalih 40 proslijeđeno je na odlučivanje generalnom direktoru ili Odboru za implementaciju. U nekoliko slučajeva višestruke žalbe su obuhvaćene jednom odlukom, ako se radilo o jednoj rtv stanici. Sumarno, generalni direktor i Odbor za implementaciju donijeli su ukupno 46 odluka koje su se odnosile bilo na sadržaj programa, bilo na oblast izdavanja dozvola ili frekvencijskog spektra/ometanja.

U strukturi povreda Kodeksa, na prvo mjesto dolazi sadržajna komponenta: ukupno 22 povrede ili skoro 50 odsto, zatim propust čuvanja programskih snimaka: 12 povreda, ili blizu jedna četvrtina predmeta; sedam predmeta se odnosi na materiju dozvola, dok su preostali predmeti mješoviti po karakteru, kao neplaćena kazna i sl.

Po rtv stanicama, najnedisciplinovaniji je Kanal S (7 predmeta), praćen Erotelom (5 predmeta), zatim RTV Sv. Georgije i Hrvatski radio postaja Mostar, po 4 predmeta, Radio postaja Drvar i SRT po 3 predmeta, RTVBiH, NRTV 99 po 2 predmeta itd.

Po entitetima, 10 je rtv stanica iz Republike Srpske a 13 iz Federacije BiH, od čega 7 iz bosnjačkog dijela, a 6 iz hrvatskog.

Vezano uz sadržajnu komponentu, IMC se najčešće pozivao na Član 1.1 Opšte, koji u dva paragrafa govori o programima koji mogu podsticati etničku ili vjersku mržnju, te izazivati nered i nasilje. U tom negativnom smislu prednjačili su RTV Sveti Georgije, Radio postaja Drvar, Kanal S, te Hrvatska radio postaja Mostar. Kod pomenutih stanica, a kad je o kršenju Kodeksa riječ, inkriminirani sadržaji su podvođeni i pod Član 1.2. Pristojnost i uljudnost, Član 1.3. Vjera, te Član 1.4. Pravedno i nepristrasno uređivanje programa. Bilo je slučajeva da jedna emisija istovremeno krši nekoliko članova Kodeksa za uređivanje rtv programa.

U cilju olakšanja rtv stanicama da revnosnije uvažavaju Kodeks, IMC je izradila nekoliko smjernica za, ilustracije radi, izvještavanja o tačnosti i izbalansiranosti, o provokativnim izjavama, te o ravnopravnom pristupu medijima u izbornom periodu.

M o n i t o r i n g

Od detaljisanja do ignorancije

(Kako su mediji izvještavali o nastupu Predsjedništva BiH u Savjetu bezbjednosti)

Povodom obilježavanja četvorogodišnjice Dejtonskog sporazuma, kojim je uspostavljen mir u Bosni i Hercegovini, Savjet bezbjednosti UN je 15. novembra organizovao posebnu sjednicu posvećenu problemima ove zemlje. Na njoj su, po prvi put, zajednički nastupila sva tri člana Predsjedništva BiH i u svojim govorima potencirali uspjehe i neuspjehe provođenja mirovnog sprazuma. Tim povodom potpisana je i zajednička Njujorška deklaracija, u kojoj se izražava puna spremnost Predsjedništva BiH u uspostavljanju BiH kao države.

Monitoring centar Media Plana je pratio izvještavanje bh dnevnih novina i glavnih informativnih emisija tv mreža o ovom događaju, sa namjerom da se uoči na koji način mediji pišu o zajedničkim nastupima kolektivnog šefa države. Primjećeno je da su se mediji u Republici Srpskoj ograničili samo na prezentiranje Njujorške deklaracije, dok su federalni mediji akcenat bacili na uspostavljanje granične službe predviđene Deklaracijom i na izlaganja, uglavnom, samo dva člana Predsjedništva iz Federacije. Ni jedni ni drugi se, bar dan poslije zasjedanja Savjeta (16. novembra), nisu upuštali u komentarisanje događaja, ograničavajući se na čisto izvještavanje i agencijske vijesti.

Zaboravljeni Radišić

Dnevni Avaz 16. novembra gotovo u cijelosti naslovnu stranu posvećuje zajedničkom nastupu Predsjedništva BiH u New York-u. Upečatljiv je veliki naslov – “Granična služba do kraja godine”, ispod čega se naglašava da su Jelavić, Radišić i Izetbegović na sjednici Savjeta bezbjednosti potvrdili privrženost Dejtonskom sporazumu. Tu je i krupna fotografija srdačnog međusobnog rukovanja članova Predsjedništva.

Odmah na drugoj strani je opširan izvještaj dopisnika *Avaza* iz New York-a Seada Numanovića. Najveći prostor u tekstu zauzima prepričavanje i navođenje citata iz izlaganja sve trojice članova Predsjedništva članovima Vijeća sigurnosti. Već na sljedećoj strani objavljen je integralni prevod Njujorške deklaracije, u kojoj se precizno navode obaveze i rokovi zajedničkih institucija u cilju boljeg funkcionisanja države.

Oslobođenje i *Večernje novine* glavninu svojih naslovnih strana posvećuju drugim događajima, a nastup članova Predsjedništva bilježe samo kroz manje naslove. Teško je procijeniti o kakvom se uređivačkog konceptu radi, ali činjenica je da *Oslobođenje* na udarni dio prve strane svog izdanja stavlja stambenu aferu u Tuzli i posjetu Bila Klintonu Turskoj, a *Večernje novine* da voda za piće u Zenici “teče u kancerogenim cijevima”.

Međutim, unutar novine, *Oslobođenje* cijelu drugu i treću stranu posvećuje boravku Predsjedništva u Njujorku. Primjetno je da list, koji je tradicionalno imao dobre “njujorške veze”, sada nema vlastitog dopisnika, nego su izlaganja Ante Jelavića i Alije Izetbegovića preuzeta od BH PRESS-a, koji je opširno i novinarski korektno popratio nastupe ova dva člana Predsjedništva. *Oslobođenje* nema zabilježen ni nastup srpskog člana Živka Radišića. Na sljedećoj strani je, ponovo od BH Press-a, prepričana Njujorška deklaracija, dok je posebno izdvojen dio o uspostavljanju granične službe BiH.

Ni *Večernje novine* ne bilježe nastup Živka Radišića. Strana pet, koja je cijela posvećena nastupu u Savjetu bezbjednosti, sastavljena je od pet kraćih tekstova. Međutim, nije jasno ko je njihov autor. Samo jedan tekst (izjava Ričarda Holbruka) je potpisan sa BH Press. Možda se taj potpis odnosi na cijelu stranu?

List *Slobodna BiH* gotovo nikakvu pažnju ne posvećuje gostovanju Predsjedništva BiH u Savjetu bezbjednosti. Na zadnjoj strani je objavljena samo kraća vijest novinske agencije HINA da su članovi Predsjedništva zajednički govorili u New York-u, ali da detalji nisu poznati jer je sjednica bila zatvorena za javnost (!).

U Republici Srpskoj boravak sva tri člana Predsjedništva u New York-u je medijski izazvao mnogo manju pažnju. *Nezavisne novine* 16.11. ne donose nijednu jedinu riječ o ovom događaju, dok sutradan u svom revijalnom izdanju, iako je znatan prostor posvećen četvorogodišnjici Dejtona, nemaju izvještaj iz New York-a. S druge strane, *Glas Srpski*, 16.11. nema izvještaj, ali zato sutradan veći prostor posvećuje ovom događaju. Na prvoj strani je slika članova Predsjedništva u Savjetu bezbjednosti i izvještaj agencije SRNA iz New York-a uz naslov “Potvrđena privrženost Dejtonu”. Riječ je, u suštini, o prepričanoj Njujorškoj deklaraciji. Govori članova Predsjedništva nisu spomenuti ni u unutrašnjosti novine, gdje bilježimo samo izjave Ričarda Holbruka i Živka Radišića date mimo sjednice Savjeta bezbjednosti.

Savjetnici – medijske zvijezde

Sve tv mreže u BiH objavile su informacije o nastupu Predsjedništva u Savjetu bezbjednosti već na sam dan događaja (15.11.) u standardnim terminima svojih centralnih emisija. Najopširnija je TV BiH, koja ovom događaju posvećuje čak 12 prvih minuta Dnevnika. Voditeljica emisije okarakterisala je potpisanu Njujoršku deklaraciju kao “još jedan veliki napredak na putu dosljednog sporazuma ustanovljenog prije četiri godine u SAD”. Slijedi

iscrpno informisanje o principima ustanovljenja granične službe i kratko prepričavanje najvažnijih zaključaka Deklaracije. Emituje se izvještaj dopisnice iz New York-a, Envere Selimović, koja jezgrovito i profesionalno izvještava gledaoce o nastupu Predsjedništva BiH, naglašavajući kako su svi članovi “govorili u pomirljivom tonu”. Nakon ovoga, gledaocima se prezentiraju samo izvodi iz izlaganja bošnjačkog člana Izetbegovića, kao i telefonski razgovor sa njegovim savjetnikom Hajrićem, koji je takođe u New York-u.

Dnevnik I TV Herceg-Bosne, koji se emituje na Erotelu, vijesti započinje informacijom da je Predsjedništvo BiH u Savjetu bezbjednosti, kojem se već obratio predsjedavajući Ante Jelavić. Nakon toga slijedi telefonsko javljanje Jelavićevog savjetnika Begića, koji kaže da se upravo u trenutku javljanja Savjetu obraća Jelavić, navodeći njegovu pozitivnu ocjenu provođenja Dejtonskog sporazuma, kao i detalje Deklaracije. Na kraju, voditelj najavljuje više informacija u narednoj emisiji.

TV Republike Srpske na početku Dnevnika prezentira gotovo kompletan sadržaj Deklaracije, pokrivajući tekst slikama sa zasjedanja Savjeta bezbjednosti. Govori članova Predsjedništva nisu prezentirani.

OBN, s druge strane, se najmanje zadržava na ovom događaju, a pažnju prvenstveno fokusira ka graničnoj službi, prezentirajući iscrpnu agencijsku vijest u njenoj budućoj uspostavi.

Bez objašnjenja samih urednika teško je zaključiti zašto su bh mediji tako neuravnoteženo i nepotpuno izvještavali iz New York-a. Možemo samo naslutiti da većina od njih nema svoje dopisnike ili povremene saradnike akreditovane u Ujedinjenim nacijama, da ne znaju kako doći do izvora sa “zatvorenih sjednica” i da su prepustili političarima i njihovim portaparolima i savjetnicama da rade novinarski posao. A oni su posao uradili kako su znali i kako su htjeli.

(R.U.)

E t i k a i k u l t u r a k o m u n i c i r a n j a (6)

Novosti o medijima nastavljaju da objavljuju tekstove o etici i kulturi komuniciranja iz pera poznatih autora, kao i stručnjaka koji dobro poznaju medijske prilike u zemljama tranzicije i jugoistočne Evrope. U ovom broju objavljujemo prvi dio teksta “Novinarska etika – evropska iskustva” čiji je autor dr. Miroljub Radojković, redovni profesor na Fakultetu političkih nauka u Beogradu i član Savjeta Media Plan Instituta. Tekst je originalno objavljen u novinarskom priručniku “Etički kodeksi za štampane i elektronske medije” (izdavač Nezavisno udruženje novinara Srbije, Beograd, 1999. godine).

Novinarska etika – evropska iskustva (1)

Princip samoregulacije i uloga države

Novinarskoj etici se danas pridaje veliki značaj u svetu, pogotovo u Evropi, zato što je u najvećem broju savremenih demokratskih društava prihvaćena teorija o društvenoj odgovornosti (social responsibility) medija. Ukratko, ovaj pristup je utemeljen nakon drugog svetskog rata pošto se na delu pokazalo šta mediji i njihova propaganda mogu da učine ljudima i kakve štete mogu da nanesu. Stoga se nametnulo odsudno pitanje za demokratski poredak i liberarnu doktrinu o slobodi štampe: **Kako obuzdati moć medija?** O tome je najpre vođena dvogodišnja diskusija novinara, eksperata i političara u SAD u Komisiji za slobodu štampe, koja je završila svoj rad 1948. godine, a najbitniji zaključak bio je da se moraju priznati i povući granice slobodi štampe.

No, važnije pitanje je: **Ko utvrđuje te granice?**

Pošto je teorija o društvenoj odgovornosti medija utemeljena u liberalnom duhu, pri odgovoru se nije ni pomišljalo na državu. Osnovna ideja je da se sami poslenici javne reči dobrovoljno ograničavaju, ili samoograničavaju. Namerno kažemo “poslenici javne reči” jer, kao što će se videti, to ne moraju da budu samo novinari, već im se pridružuju i vlasnici medija, a u nekim evropskim slučajevima i država. **Ideja o samoograničavanju podrazumeva minimalnu intervenciju vlasti, samo u krajnjim slučajevima, odnosno za najvitalnije delove javnog interesa i dobra. Poslenici javne reči treba samostalno da donose i dobrovoljno da se pridržavaju normi koje će usvojiti, zbog poštovanja principa: onaj ko više i lakše koristi pravo na javno komuniciranje, treba da srazmerno tome ima i veću odgovornost za ono što čini, ili što ne čini u svojoj zajednici.**

Jasno je da priroda etičke norme u novinarskim kodeksima i princip samoregulacije, tj. dobrovoljnosti, isključuju intervenciju države. Obično se smatra da je državna zaštita dobrodošla ako je reč o drugim ljudskim pravima i slobodama. Recimo, da je dužna da garantuje pravo na svojinu, na život, na minimum životnih uslova itd., ali kada je u pitanju pravo na komuniciranje, logika je obrnuta. Već više vekova se tvrdi i dokazuje kako je poželjno da država ne interveniše i ne bude garant prava na komuniciranje. Postoji opravdana bojazan da svaka njena mera ovo pravo derogira.

Drugo, kao što evropsko iskustvo pokazuje, kodeksi novinarske etike stariji su i detaljniji u domenu štampe. Oni sada postoje i za elektronske medije. To je posledica činjenica da je štampa od svog nastanka bila u privatnim rukama, pa prema tome ustavno zaštićena i poštovana od države. Na drugoj strani, RTV sistemi su, u Evropi, od nastanka bili nacionalizovani i potom, sve do osamdesetih godina ovog veka, opstajali kao vid državnog monopola. Danas se ovaj monopol takođe razgrađuje procesom deregulacije. Zbog toga, ako država uopšte ima svoju reč prilikom donošenja kodeksa novinarske etike, ona to može da čini u nacionalnim RTV mrežama u statusu javne službe (public service). Preko svojih predstavnika u telima upravljanja i kontrole nad javnom korporacijom može da sudeluje u stvaranju internih redakcijskih i uređivačkih pravila rada.

Treće, **država je u Evropi indirektno potpomagala novinarsku deontologiju podržavajući stvaranje određenih tela, kakvih kod nas nema, a to su saveti za štampu. Pri tome, osim podrške i eventualno početne materijalne pomoći, država potom ne sudeluje u radu ovih tela.** Tako je bilo u Belgiji, Danskoj, Grčkoj, Portugalu i na Kipru.

Četvrto, država se u oblast regulacije rada medija i novinara uključuje pomoću zakonodavne aktivnosti. Zakoni bi trebalo da obuhvate sva ona pitanja koja kodeksi novinarske etike ili ne pokrivaju, ili ne mogu da sankcionišu. Takvi su primeri prava države, i po međunarodnim konvencijama, da predvidi uvođenje cenzure u slučaju rata, vanrednog stanja i velikih katastrofa. Zatim, neke države su se umešale u rad medija zbog pojave terorizma, pa su donele zakone kojima se sloboda izveštavanja ograničava za pripadnike terorističkih organizacija i grupa (primer regulisanja zakonom nalazimo u Velikoj Britaniji, a primere samoregulacije – sopstvenih pravila o terorizmu – imaju i u velikim medijima u SAD). U nekim državama postoje zakonske odredbe o pravu na ispravku i odgovor na javnu informaciju.

Novi panevropski standardi

Što se tiče suštine teme, dobrovoljne samoregulacije medija i novinara, pojavljuje se čak nadnacionalna dimenzija u ovom poduhvatu. Razgovara se i razmišlja o tome da se donesu principi, pa možda i kodeks, koji bi važili za celu Evropsku uniju, ili da ih dobrovoljno prihvate novinarska udruženja i mediji onih država koje su ušle u Savet Evrope. Tako je na IV ministarskoj konferenciji o politici masovnih medija, u Pragu 1994. godine (pod pokroviteljstvom Saveta Evrope), doneta Deklaracija u kojoj se između ostalog kaže: “...svi

koji se bave novinarstvom treba to da čine etički i odgovorno, ali pazeći da pri tom ne žrtvuju svoju nezavisnost niti kritički pristup”.

U optičaju je i predlog da se definišu osnovni, zajednički principi evropskog novinarstva, na temelju kojih bi se doneo poseban kodeks. Predlaže se i ustanovljavanje zajedničkog ombudsmana za medije koji bi delovao pod okriljem Saveta Evrope. Time se uspostavljaju novi značajni standardi za ulazak drugih država (i SRJ) u ovu asocijaciju.

Dakle, posle prvog talasa interesovanja za ovu materiju nakon Drugog svetskog rata, na delu je drugi. On je ovog puta primetniji u Evropi, i stoga je još važniji za nas. Zašto se ovo događa? Zato što su zapažene neke nove pojave u radu medija na koje evropske zemlje pripremaju odgovor.

Pre svega, to je **razmah senzacionalizma** u štampi i na RTV. On se javio sa jačanjem privatne svojine u medijima i tržišnih zakona rada. Senzacionalizam se koristi za sticanje profita, i taj aspekt je i kod nas dobro poznat. Prema tome, ideja je da mu se stane na put dobrovoljnim samoograničavanjem medija i novinara – etičkim normama. Druga negativna pojava je **koncentracija i ukrštanje vlasništva** nad medijima. U Evropi je to bolna tačka, pa se u mnogim Kodeksima novinari pozivaju da se bore protiv koncentracije. Zatim, to su promene koje u rad medija unosi **nova tehnologija**. Mnogi mediji ulaze u kompjuterske mreže (on-line). Time se ne samo olakšava pristup građanima, nego i drugim medijima i novinarima do “proizvoda” konkurenata. Tehnologija pretili da u potpunosti potkopa koncept autorskih prava, odnosno da zaštiti intelektualne svojine, uprkos propisima koji je garantuju, učini bespredmetnom. Četvrti i najvažniji razlog za pojavu panevropskih inicijativa jeste **gubitak poverenja javnosti** u medije. Smatra se da novinarska etika treba da poveća stepen odgovornosti medija i novinara prema građanima. **(Nastavak u idućem broju).**

I n t e r n e t i n o v i n a r s t v o (5)

Pretraživanje obavijesti kako do potrebne informacije

Na Internetu su informacije o svemu i za svakoga. Ali, veći dio tih obavijesti je nepouzdan ili jednostran. Ništa manji problem su nepotrebne informacije o određenom problemu. Tako nikada ne možemo znati da li ćemo informaciju dobiti trenutno ili ćemo mjesecima tragati za njom pregledavajući nepotrebne obavijesti koje nam pretraživač nudi.

Danas Internet koriste sve dobne i interesne skupine ljudi. No, on je najpotrebniji novinarima i poslovnim ljudima. Njima je točna i brza informacija toliko potrebna. Neki teoretičari upućuju na neminovnost osnivanja uslužnih organizacija koje bi ocenjivale pouzdanost i nepristranost informacija. No, to je u suprotnosti sa općim trendom razvoja Interneta kao slobodnog medija. Stoga, kao jedina nada ostaju informacijski stručnjaci te stvaranje svijesti o tomu da je informacija roba koju treba platiti. Ali... komu? Tko su informacijski brokeri? Nešto o tomu u ovom tekstu, jer je dobar i pouzdan informacijski broker toliko važan i za novinare, posebno koji se bave istraživačkim novinarstvom.

Šta je informacijski broker?

Promjene u privatnim i javnim informacijskim službama su evidentne. Ali se Europa tek nedavno, 1996. godine, pozabavila projektom istraživanja djelatnosti koja se bavi prodajom informacija. Projekat istraživanja djelatnosti koja se bavi prodajom informacija je započeo godine 1990. na poticaj poslovnih ljudi u Nordic Council for Scientific Information, a vodila ga je prof. Irene Wormell, koja je rezultate istraživanja objavila u knjizi: Success factors for Fee-Based Information Services, Helsinki, 1996. godine.

U projekt su 1993. godine uključeni savjetnici iz Velike Britanije i Švedske. Preliminarna istraživanja su pokazala da je većina postojećih samostalnih informacijskih stručnjaka nedovoljno marketinški osposobljena. Njihova prodaja informacijskih usluga uglavnom ne stvara profit, nego je predstavljena kao infrastrukturna potpora znanosti, regionalnom razvoju ili razvoju nekih ustanova, te samo prikuplja proviziju. S obzirom da je koncept naplaćivanja informacijskih usluga novi i u Europi, a u praksi se prvi puta susreće šezdesetih godina, prišlo se detaljnom ustvrđivanju tko su ljudi koji se bave tim poslom. Da bi se prikazalo pravo stanje informacijskog brokeringa u Velikoj Britaniji, središnjoj Europi i Nordijskim zemljama su provedene ankete i osobni razgovori. Temeljem toga je stvorena opća slika o stanju djelatnosti i načinu rada privatnih informacijskih posrednika.

Postoje tri skupine informacijskih posrednika. To su:

- Samostalni informacijski brokери koji glavninu zaradu imaju kroz prodaju informacijskih usluga. Zajednički naziv nemaju, a uobičajeni nazivi su: informacijski savjetnici, informacijski brokери, slobodni bibliotekari, samostalni informacijski savjetnici ili informacijski specijalisti.
- Usluge u organizacijama ili ustanovama koje se naplaćuju, a službe mogu biti u sastavu neprofitne ustanove. To su najčešće velike nacionalne i sveučilišne knjižnice.
- Usluge u privatnom sektoru koje se oslanjaju na primarni posao u informacijskim djelatnostima (izdavaštvo, novinstvo, marketing i slično).

Cijena informacijske usluge

Dok je za privatni sektor profit osnovni čimbenik uspješnosti, za javni sektor (kao što su velike nacionalne i sveučilišne knjižnice) je to povećanje reputacije i imidža ustanove, te olakšanje rada ostalim odjelima knjižnice. Javne ustanove rade na: prikupljanju poslovnih informacija, istraživanju literature i baza podataka, selektivnoj diseminaciji informacija, savjetodavnim uslugama.

Kao osnovna značajka zanimanja neovisnog informacijskog brokera se ističe rad na prikupljanju jedne ili više vrsta informacija, odnosno stvaranje kombinacija informacija. Informacijski brokери se često specijaliziraju za određena područja: poslovne informacije, zdravstvene informacije, znanstvene informacije, medijske informacije i slično.

Osnovni čimbenici za uspješan rad informacijskog brokera su: temeljito poznavanje velikog broja informacijskih izvora, vještina informacijskog traženja, znanstvena vještina, usluge namijenjene što većem broju korisnika i mogućnost prilagodbe zahtjevima.

Prof. Irene Wormell u svojoj knjizi navodi način kako se određuju cijene informacijskih usluga te neke od tipičnih poslova informacijskog brokera.

Da bi se odredila stvarna cijena usluge informacijskog brokera polazi se od stvarnih troškova poslovanja. To su materijalni troškovi kao što su pretplate za komercijalne baze podataka, troškovi pretraživanja datobaza, naručivanje dokumenata i slično te plaće uposlenicima zajedno sa porezima i doprinosima. Na tako dobivenu cijenu se dodaje najmanje 30 % koliko bi trebao biti profit poslovanja. Tako bi primjerice posao u kojemu materijalni troškovi naručenog projekta pretraživanja informacija iznose 500 funti, a potrebno radno vrijeme je 20 sati bio obračunat: 20 sati po 50 funti (plaća) + 500 funti (materijalni troškovi) + 450 funti (profit) = 1.950 funti. Dakle, informacijski broker će korisniku ispostaviti račun na 2.000 funti ili oko 6. 000 DEM.

Autorica navodi i neke poslove što su ih obavili informacijski brokери, a iz kojih se vidi kako je njihova usluga važna za svaki posao, pa i za novinarstvo. Na primjer:


- Broker iz Španjolske želi investirati u Velikoj Britaniji, odabrao je kompaniju, i od informacijskog brokera iz Velike Britanije dobio sve javno dostupne dokumente i informacije o kompaniji. Međutim, bankar želi da ga broker izvijesti o svojim osobnim zapažanjima u kompaniji, da napravi izvješće o radnoj atmosferi, radnom moralu, ljudima i načinu njihova komuniciranja.
- Kompanija iz Danske želi određene dokumente iz Izraela, ali nitko ne govori hebrejski niti poznaje mogućnosti dostave izraelskih dokumenata iz SAD-a pa angažiraju informacijskog brokera u Danskoj koji će im pribaviti tražene dokumente.
- Firma iz Australije ima klijenta koji želi izvesti svoje proizvode u europske zemlje. S obzirom da u Australiji nisu na zadovoljavajući način dostupni izvori o načinima poslovanja s pojedinim europskim zemljama. Australaska firma upošljava europskog informacijskog brokera.

Informacijski brokering, kao i svako drugo poslovanje podliježe etičkim i zakonskim načelima poslovanja. S obzirom na trend otvaranja Bosne i Hercegovine svijetu i očekivanjima inozemnih ulagača očito je da će informacijski brokери biti vrlo tražen tip stručnjaka. Stoga je potrebno osobitu pozornost posvetiti njihovu obrazovanju. Jer, iz naprijed navedene računice je jasno da su inozemnim ulagačima potrebne informacije i da su ih spremni platiti. Istodobno, u opisu nekih tipičnih primjera poslovanja informacijskog brokera uočavamo i riječi poput javno dostupni dokumenti što upućuje na hitnost stvaranja globalne informacijske infrastrukture; državne informacijsko - dokumentacijske referalne agencije i elektronskih knjižnica.

(mr. Marija Putica, Studij novinarstva na Sveučilištu Mostar)

O k o m o n i t o r a

Krčmljenje vremena i prostora

 *Oslobođenje* u broju od 17. novembra na strani 12 je objavilo tekst D. Švarca, dopisnika ovoga lista iz Slovenije, pod nazivom “Kako će Fočak u Srbije”, koji govori o bh. izbjeglicama u Sloveniji. Samo pet dana kasnije - 22. novembra, u istim novinama, na strani 17, objavljen je identičan tekst, čak i sa istim naslovom.

Slična stvar se ovom listu desila i 21. novembra. Naime, 20. novembra u dodatku lista “Auto svijet” objavljen je tekst “Volkswagenov nesvjesni autogol”. Sutradan je neznatno izmjenjen tekst istog autora stavljen u drugi kontekst i objavljen na strani 7 pod naslovom “Moguća montaža ‘Fabije’ u Vogošći”. Oba puta, u suštini, riječ je o predstavljanju novog Škodinog automobila.

Da li se radi o uredničkim propustima, ili nebrizi za skupi novinski prostor?

Urednici u listovima svjetskog formata idu svakodnevno “na nož” sa svojim šefovima da bi dobili koju šlajfnu više nego što im je određeno. Ako bi urednik na tv ili radio stanici probio planirano vrijeme emisije stigla bi ga žestoka kazna ili čak možda otkaz. Urednici i voditelji lokalnih tv i radio programa na ovim prostorima, međutim, krčme programsko vrijeme kao u dokolici. Primjera radi, jedan minut emitovanog programa na predratnom Radio Sarajevu koštao je 8,5 njemačkih maraka, a tv programa 21,60.

Gdje to odoše silni sati programa sa statičnim telopima, praznom pričom i muzičkim zakrpama?

Razdruživanje Bošnjačke televizije

Glavni i odgovorni urednik Bošnjačke televizije (BRT) Mithat Paravlić je 17. novembra uz obezbjeđenje jedne privatne detektivske agencije upao u prostorije novoformirane RTV "Alfa" sa namjerom da zaplijeni opremu ove tv kuće. Nakon stvaranja incidentne situacije u slučaj se umješala policija koja je naložila Paravliću i privatnom obezbjeđenju da se udalji.

RTV "Alfa" je pravni nasljednik nekadašnjeg Radija Hayat, koji je prestao da postoji udruživanjem sa TV Ljiljan i stvaranjem Bošnjačke televizije početkom ove godine. Prvi glavni urednik BRT-a je bio Mahir Žiško, nekadašnji direktor Radija Hayat. Međutim, prošlog mjeseca Upravni odbor BRT-a je smjenio Žiška sa funkcije i za glavnog urednika je postavljen Mithat Paravlić. Nezadovoljni Žiško je sa dijelom ljudstva napustio BRT i ubrzo osnovao movu RTV – "Alfa".

Paravlić smatra da je Žiško nelegalno odnio dio rtv opreme koja pripada BRT-u, dok Žiško tvrdi da je riječ o opremi nekadašnjeg Radija Hayat. Dokazivanje vlasništva će vjerovatno uslijediti na sudu.

Obnovljen predajnik na Vlašiću

Nedavno je antenski sistem rtv predajnika na Vlašiću obnovljen i predat na upotrebu RTV BiH.

Tehnički prenos programa će biti kvalitetniji, a kontinuitet prenosa bolji, rekao je pomoćnik generalnog direktora za tehniku Miroslav Močinić naglašavajući da predajnik pokriva dvije trećine od ukupno šezdesetak repetitora širom BiH. Njegovi dometi u području vidljivosti su oko 100 km, pa se program RTV BIH može vidjeti i na području Slavonije. Trenutno predajnik radi sa dotrajalim odašiljačima, sa kojima se postiže 50 do 80 posto od planirane korisne snage. Iz Uprave RTV BiH kažu da je nabavka novih odašiljača u planu, ali je potrebno osigurati još 1,2 miliona maraka.

Na osnovu ugovora sa RTVBiH stub na Vlašiću i dio antenskog sistema će uz adekvatnu nadoknadu koristiti i televizija OBN.

Studio 88

U Mostaru je sa emitovanjem počela nova, šesta po redu radiostanica - Radio Studio 88. Ova stanica je plod rada skupine mladih ljudi različitih nacionalnosti iz oba dijela Mostara. Eksperimentalni program na frekvenciji 88 megaherca počeo je 14. jula ove godine, a cjelodnevni program 1. novembra. Studiju 88 pomogao je USAID jer će ova kuća, po riječima v.d. direktora ove organizacije, Patricka Roberta Jakobsona igrati važnu ulogu u demokratizacijskom procesu u kreiranju ujedinjenog Mostara.

Balkan

Prvi broj novog časopisa *Balkan* predstavljen je 23. novembra u Pravnom centru u Sarajevu. Ova publikacija, koja će izlaziti jednom u šest mjeseci, tematizuje aktuelna pitanja iz oblasti ljudskih prava, ekonomije, kulture i politike Balkana. Izdavač je Kulturni centar Wien – Austrija, a ovaj časopis ima nakanu da pokrene južnoevropski dijalog i buduću saradnju zemalja ovog regiona ●

Ako vas neko ometa u profesionalnom novinarskom radu javite se na SOS telefon – 078 (058) 213 442 Media Plan Banja Luka

Na pragu novog vijeka

← SLUŠAJTE SVOJIM UŠIMA! ← GLEDAJTE SVOJIM OČIMA! ← MISLITE SVOJOM GLAVOM!

Δ

Savjet Media plan Instituta: Prof. dr. Muhamed Nuhić, Hamza Bakšić (Sarajevo); Perica Vučinić (Banja Luka); mr. Lenart Šetinc (Ljubljana); prof. dr. Mario Plenković (Zagreb); mr. Louis de la Ronciere (Paris); mr. Aleksandar Todorović (Montreux); prof. dr. Slavo Kukić (Mostar); prof. dr. Miroljub Radojković (Beograd).